

MINISTARSTVO KULTURE

Izvještaj o implementaciji menadžment planova za nekropole stećaka *Žugića Bare* i *Grčko groblje*, Novakovići, Opština Žabljak i *Grčko groblje*, Šćepan Polje, Opština Plužine, Istarsko jezgro Cetinja i Utvrđenje Besac, za 2017. godinu

Cetinje, jun 2018. godine

REZIME

Menadžment plan kao strateški dokument, u skladu sa članom 91 Zakona o zaštiti kulturnih dobara, donosi Vlada, na predlog Ministarstva kulture, za dugoročno upravljanje, zaštitu, očuvanje, korišćenje i prezentaciju kulturno-istorijske cjeline, lokaliteta i područja. Predmetni strateški dokument obavezno se donosi za kulturno dobro koje je upisano na Listu svjetske baštine i kulturno dobro koje se nominuje za upis na ovu listu.

Polazeći od navedenog propisa, menadžment plan sadrži, pored ostalog, i strategiju višegodišnjeg upravljanja kulturnim dobrom i smjernice za njenu realizaciju, program aktivnosti na valorizaciji, zaštiti i prezentaciji kulturnog dobra, mehanizme za ostvarivanje integralne zaštite, kao i način vršenja monitoringa planiranih aktivnosti.

Relevantnost menadžment plana obezbjeđuje se godišnjom analizom ažuriranih podataka o realizovanim aktivnostima predviđenim Akcionim planom, u formi Izvještaja, koji Ministarstvo kulture dostavlja Vladi Crne Gore na razmatranje i usvajanje.

Cijeneći navedeno, Ministarstvo kulture dostavlja izvještaje o implementaciji tri menadžment plana i to:

- 1) Nekropola stećaka, *Žugića Bare* i *Grčko groblje*, Novakovići, Opština Žabljak i *Grčko groblje*, Šćepan Polje, Opština Plužine, koji je usvojila Vlada Crne Gore, Zaključkom broj 08-1020/3 od 03. maja 2014. godine, na period od pet godina;
- 2) Istorijskog jezgra Cetinja, koji je usvojila Vlada Crne Gore na sjednici od 28.05.2009. godine, a koji je revidovan Zaključkom broj 08-113 od 05.02.2015. godine;
- 3) Utvrđenja Besac, koji je usvojila Vlada Crne Gore Zaključkom broj 07-71 od 27. januara 2017. godine, na period od pet godina.

Cilj predmetnih izvještaja je da se: prikažu realizovane aktivnosti i aktivnosti koje su u toku, kao i njihovi nosioci utvrđeni akcionim planom, ocjeni stanje i nivo implementacije aktivnosti i predlože Vladi određene mjere i aktivnosti u cilju poboljšanja dinamike realizacije menadžment planova za upravljanje navedenim kulturnim dobrima.

Menadžment plan nekropola stećaka *Žugića Bare* i *Grčko groblje*, Novakovići, Opština Žabljak i *Grčko groblje*, Šćepan Polje, Opština Plužine (u daljem tekstu: Menadžment plan), nastao je kroz saradnju Ministarstva kulture Crne Gore, sa ministarstvima kulture, Republike Hrvatske, Republike Srbije i Ministarstvom civilnih poslova Bosne i Hercegovine na projektu „Nominacija stećaka – srednjevjekovnih nadgrobnih spomenika za upis na Listu svjetske kulturne baštine UNESCO“. Navedeni dokument se počeo implementirati nakon upisa lokaliteta na UNESCO Listu svjetske baštine, odnosno od avgusta 2016. godine. U izvještajnom periodu, sprovedene su aktivnosti, koje su se odnosile na doradu dokumentacije u skladu sa preporukama UNESCO, kao i realizaciju aktivnosti na međudržavnom nivou. Menadžment plan obuhvata aktivnosti na međudržavnom i nacionalnom nivou, kroz utvrđenu upravljačku strukturu i koordinaciju četiri države, na čijim teritorijama se nalaze lokaliteti upisani na UNESCO Listu, kao jedno kulturno dobro. Cijeneći realizovane aktivnosti iz Akcionog plana, za predmetni izvještajni period, može se konstatovati visok stepen realizacije. Za naredni godišnji period, neophodno je sprovesti sljedeće mjere: obrazovanje državnog upravljačkog tijela, sprovođenje odluka Međunarodnog koordinacionog odbora i realizaciju prve faze geofizičkih, arheoloških i konzervatorskih istraživanja tri lokaliteta sa stećcima.

Menadžment plan Istorijskog jezgra Cetinja (u daljem tekstu: Menadžment plan), rađen je za potrebe nominovanja Istorijskog jezgra Cetinja za upis na UNESCO Listu svjetske baštine. Izvještaj je obuhvatio aktivnosti subjekata koji su definisani dokumentom, a na osnovu redovnog praćenja i podrške Ministarstva kulture Crne Gore. Realizovane aktivnosti su se odnosile na: uspostavljanje efikasnog zakonskog i institucionalnog okvira za zaštitu kulturne i prirodne baštine i sprečavanje devastacija u zaštićenom jezgru; poboljšanje stanja, valorizacija, revalorizacija i prezentacija kulturne baštine; zaštitu i unapređenje prirodne sredine i valorizaciju prirodne baštine; poboljšanje infrastrukture, kao preduslova za kvalitetniji život lokalnog stanovništva i kvalitetniju turističku ponudu; definisanje osnovnog turističkog proizvoda baziranog na kulturnim i prirodnim resursima, kao i diverzifikacija turističke ponude i unaprjeđenje kadrovske potencijala i znanja o zaštićenom području. U implementaciji Menadžment plana, subjekti prepoznati Akcionim planom, uložili su značajna sredstva za realizaciju aktivnosti. Nakon šest godina od usvajanja Menadžment plana, može se zaključiti da je njegova implementacija, u odnosu na aktivnosti i rokove prepoznate Akcionim planom, bila uspješna u 2017. godini. Za naredni period je, kao mjera predloženo, blagovremeno obavještavanje Ministarstva kulture o realizaciji aktivnosti i mjera sa finansijskim pokazateljima od strane svih nosioca aktivnosti utvrđenih Akcionim planom.

Menadžment planom Utvrđenja Besac definisane su vrijednosti lokaliteta, prepoznati potencijali koje isti ima, te sagledani potencijalni rizici, koji prijete njegovom daljem razvoju i održivom korišćenju. Dokument je namijenjen upravljaču, ali i lokalnoj zajednici. Od posebnog značaja je definisanje vizije lokaliteta, koja je utvrđena u skladu sa potrebama lokalne zajednice, a iz koje proizilazi Akcioni plan Menadžment plana za period 2017. – 2022. godina, sa jasno preciziranim indikatorima, a na osnovu kojeg će biti praćena valorizacija Utvrđenja, za potrebe održivog korišćenja i razvoja kulturnog turizma. Utvrđenje Besac restaurirano je uz finansijsku pomoć Evropske Unije, u periodu od 2013. do 2016. godine, kroz višekorisnički IPA projekat „Restauracija Utvrđenja Besac u Virpazaru“ (I faza) i kroz realizaciju IPA projekta “Održivo upravljanje turizmom u okviru Jadranskog nasljeđa – HERA” (II faza). U odnosu na realizovane aktivnosti i rokove prepoznate Akcionim planom, može se zaključiti da je implementacija predmetnog dokumenta bila na zadovoljavajućem nivou. U narednom periodu, a radi stavljanja objekta u funkciju, neophodna je realizacija sljedećih mjera: finalizovanje tehničkog prijema i otklanjanje nedostataka, koji se u prvom redu odnose na prodor vlage u objektu, jačanje uloge Savjeta, kao upravljačkog tijela, definisanje modela korišćenja i koncepta muzejske postavke u okviru Utvrđenja Besac i povećanje broja manifestacija i programa iz oblasti kulture koji se realizuju na Utvrđenju Besac.

Imajući u vidu da su predmet izvještavanja kulturna dobra različita po vrsti i kategoriji značaja, kao i po načinu sprovođenja aktivnosti iz akcionih planova, izvještaji su dati posebno, a u odnosu na menadžment plan, za svako kulturno dobra pojedinačno.

1. IZVJEŠTAJ O IMPLEMENTACIJI MENADŽMENT PLANA NEKROPOLA STEĆAKA ŽUGIĆA BARE I GRČKO GROBLJE, NOVAKOVIĆI, OPŠTINA ŽABLJAK I GRČKO GROBLJE, ŠĆEPAN POLJE, OPŠTINA PLUŽINE

Vlada Crne Gore je na prijedlog Ministarstva kulture, Zaključkom broj 08-1020/3 od 3. maja 2014. godine, donijela Menadžment plan nekropola stećaka *Žugića Bare* i *Grčko groblje*, Novakovići, Opština Žabljak i *Grčko groblje*, Šćepan Polje, Opština Plužine (u daljem tekstu: Menadžment plan), na period od pet godina.

Predmetni Menadžment plan, rezultat je saradnje Ministarstva kulture Crne Gore, sa ministarstvima kulture, Republike Hrvatske, Republike Srbije i Ministarstvom civilnih poslova Bosne i Hercegovine na projektu, „Nominacija stećaka – srednjevjekovnih nadgrobnih spomenika za upis na Listu svjetske kulturne baštine UNESCO“.

Nakon upisa na UNESCO listu svjetske baštine, 15. jula 2016. godine, Odlukom 40 COM 8B.24 Komiteta za svjetsku baštinu, četiri države su preduzele aktivnosti definisane Planom upravljanja 28 lokaliteta sa stećcima, koji sadrži ciljeve i akcioni plan na međudržavnom nivou, kao i ciljeve i akcioni plan na nacionalnom nivou. Karakteristika Menadžment plana je da se njegovom implementacijom počelo nakon upisa lokaliteta na UNESCO Listu, što je od avgusta 2016. godine, podrazumijevalo rad nacionalnih eksperata na doradi dokumentacije u skladu sa preporukama UNESCO, kao i realizaciju aktivnosti na međudržavnom nivou.

Menadžment plan je definisao 6 ciljeva na međudržavnom nivou, kao i sedam ciljeva na nacionalnom nivou. Na međudržavnom nivou, ciljevi se odnose na sljedeće oblasti:

1. Koordinacija
2. Jačanje kredibiliteta država članica
3. Konzervacija
4. Izgradnja kapaciteta
5. Komunikacija
6. Lokalne zajednica

Na nacionalnom nivou, Menadžment plan se odnosi na sljedeće ciljeve:

1. Obezbjedenje upravljanja arheološkim lokalitetima
2. Pravna zaštita arheoloških lokaliteta
3. Sprovođenje multidisciplinarnih istraživanja na arheološkim lokalitetima
4. Očuvanje i zaštita arheoloških lokaliteta
5. Prezentacija i valorizacija arheoloških lokaliteta
6. Edukacija i doedukacija o značaju kulturne baštine
7. Promocija arheoloških lokaliteta

1.1. CILJ IZVJEŠTAJA

Cilj ovog Izvještaja je da:

- Prikaže realizovane aktivnosti i aktivnosti koje su u toku, kao i njihove nosioce utvrđene Akcionim planom za implementaciju Menadžment plana;
- Prikaže ocjenu stanja i nivo implementacije aktivnosti predviđenih Menadžment planom;
- Predloži Vladi određene mjere i aktivnosti u cilju poboljšanja dinamike realizacije Menadžment plana.

1.2. REALIZOVANE AKTIVNOSTI

Menadžment planom je predviđena implementacija aktivnosti na međudržavnom i nacionalnom nivou, što je podrazumijevalo, prije svega sprovođenje aktivnosti na međudržavnom nivou, kao preduslov za početak aktivnosti na nacionalnom nivou.

Shodno navedenom, u drugoj polovini 2016. godine, počelo se sa aktivnostima na međudržavnom nivou, koje su se odvijale i tokom 2017. godine, dok su aktivnosti na nacionalnom nivou otpočele početkom 2017. godine. Shodno navedenom, sprovedene su sljedeće aktivnosti, a u skladu sa ciljevima definisanim Akcionim planom Menadžment plana:

1.2.1 Međunarodni nivo

- **Koordinacija**

Formiran je Međudržavni koordinacioni odbor (u daljem tekstu: MKO), od predstavnika 4 zemlje i to:

Crna Gora: mr Aleksandar Dajković, Direktorat za kulturnu baštinu, Ministarstvo kulture i mr Milica Nikolić, Ministarstvo kulture, Crnogorska nacionalna komisije za UNESCO.

Bosna i Hercegovina: Biljana Čamur Veselinović, Ministarstvo civilnih poslova, Državna komisija BiH za UNESCO, Mirzah Fočo i Mirela Mulalić Handan, Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, Nusret Čolo, Federalno ministarstvo kulture i sporta i Milijana Okilj, Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa Republike Srpske.

Republika Hrvatska: Zoran Wiewegh, Ivan Alduk i Marta Perkić, Ministarstvo kulture i Uprava za zaštitu kulturne baštine.

Republika Srbija: Jasmina Tatarac, Komisija za saradnju sa UNESCO, Olivera Marković i Milica Basta, Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije i mr Maja Đorđević, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Beograd.

Prvi sastanak MKO održan je 30.09.2016. godine u Sarajevu, kada je uspostavljena kontinuirana komunikacija elektronskim putem. Na drugom sastanku MKO je donio Poslovnik o radu, a na trećem sastanku, Komunikacijsku strategiju. Shodno Menadžment planu stećaka, utvrđen je redosljed predsjedavanja MKO po kojem Bosna i Hercegovina predsjedava 2016. i 2017. godine, dok će Republika Srbija predsjedavati 2018. godine, Republika Hrvatska 2019. godine i Crna Gora 2020. godine.

U okviru Ministarstva civilnih poslova BiH, uspostavljen je sekretarijat i imenovana osoba za obavljanje poslova sekretara MKO.

- **Jačanje kredibiliteta država učesnica**

Poštovanje donijetih akata, kao i smjernica UNESCO, doprinose dugoročnom cilju unaprjeđenja svijesti o značaju stećaka. Zajedničko upravljanje garantuje bolje razumijevanje fenomena stećaka u svjetlu srednjovjekovne umjetnosti i istorije karakteristične za geografsko područje njihovog prostiranja. U izvještajnom periodu je uspostavljen osnov za jedinstveni model upravljanja, konzervaciju, zaštitu i interpretaciju stećaka, a eksperti četiri zemlje su učestvovali u radionicama, koje je organizovala Regionalna kancelarija UNESCO u oktobru 2016. godine, na temu, Managing Disaster Risks in UNESCO Designated Sites.

- **Konzervacija**

Na osnovu konsultacija sa Centrom za svjetsku baštinu, usaglašen je izgled oznake lokaliteta upisanih na UNESCO Listu svjetske baštine, kao i Izjava o univerzalnoj vrijednosti, koju je Komitet za svjetsku baštinu usvojio na zasjedanju u Krakovu u julu 2017. godine (Odluka 41 COM 8B.49).

Nadalje, uz podršku eksperta UNESCO, g-dina Simona Warracka, a u organizaciji Ministarstva kulture Crne Gore i JU Narodni muzej Crne Gore, na Žabljaku je u periodu od 6. do 10. novembra održana radionica, na temu, *Konzervacija kamena*, radi definisanja jedinstvene metodologije u konzervatorskom pristupu, na kojoj su učestvovali stručnjaci iz četiri države. Radionica je imala sljedeće teme:

- Kompleksnost konzervacije stećaka
- Prezentacija o identifikaciji konzervatorskih resursa
- Opšta prezentacija o faktorima rizika (geologija, klima, opasnosti i drugi rizici)
- Studije slučaja – uputstva za izradu studije upravljanja rizikom
- Prezentacija materijala i metoda konzervacije
- Obilazak lokaliteta - Grčko groblje, Šćepan Polje, opština Plužine i Bare Žugića i Grčko groblje, Novakovići, opština Žabljak.

Ciljevi radionice su bili donošenje prijedloga za formiranje ekspertskeg tima četiri države iz oblasti konzervacije i izrada jedinstvene strategije konzervacije.

- **Izgradnja kapaciteta**

U koordinaciji MKO pokrenute su aktivnosti na: planiranju i izradi jedinstvenog sistema mapiranja i katalogiziranja stećaka; razvoju indikatora praćenja za procjenu uticaja razvoja i turizma; praćenju i razmjeni informacija o stanju očuvanosti lokaliteta; definisanju sistema državnih, opštinskih ustanova, nadležnih za zaštitu lokaliteta sa stećcima, strukturi upravljanja na nacionalnom i lokalnom nivou i redovnom monitoringu stanja nalazišta i nadgrobnih obilježja. Navedene aktivnosti se sprovode u svakoj državi pojedinačno, uz koordinaciju MKO. Evidentirani su odgovarajući kadrovski potencijali, u cilju razmjene stručnjaka, zajedničkom djelovanju na lokalitetima, kao i edukaciji i doedukaciji nacionalnih stručnjaka iz oblasti konzervacije kamena i arheoloških istraživanja.

- **Komunikacija**

Definisan je i usaglašen sadržaj i angažovana firma za izradu web stranice za stećke, a u cilju obezbjeđivanja upravljanja informacijama i poštovanja standarda u izradi dokumentacije. U koordinaciji MKO, četiri države kontinuirano rade na promociji stećaka, kao dobra svjetske baštine, pa je realizovano više izložbi i predavanja o stećcima, i prezentovan projekat snimanja filma o stećcima, upisanim na Listu svjetske baštine. U toku je priprema i drugih promotivnih materijala.

- **Lokalne zajednice**

Predstavnici MKO u saradnji sa ministarstvima država članica, na osnovu zajedničke platforme, održali su niz sastanaka sa predstavnicima lokalne uprave i javnih ustanova, u opštinama, na čijim teritorijama se nalaze lokaliteti sa UNESCO Liste.

1.2.2. Nacionalni nivo

Pored aktivnosti na međunarodnom nivou, Ministarstvo kulture je sprovodilo aktivnosti i na teritoriji Crne Gore i to:

- **Obezbjedenje upravljanja arheološkim lokalitetima**

Ministarstvo kulture Crne Gore je shodno Menadžment planu, uputilo obavještenje o obavezama utvrđenim Akcionim planom odgovarajućim pravnim subjektima u Crnoj Gori, koji su od značaja za upravljanje tri lokaliteta sa stećcima koja se nalaze na teritoriji Crne Gore, i to: Ministarstvu održivog razvoja i turizma, opštinama Žabljak i Plužine, Javnom preduzeću za nacionalne parkove Crne Gore, Regionalnom parku prirode – Piva, Upravi za zaštitu kulturnih dobara, JU Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore i JU Narodni muzej Crne Gore. Na osnovu obavještenja Ministarstva, prepoznati pravni subjekti su poslali svoje prijedloge za članove upravljačkog tijela.

U julu su održani sastanci u opštinama Žabljak i Plužine, radi sprovođenja aktivnosti na organizovanju Upravljačkog tijela za Crnu Goru, kao i imenovanju lokalnih menadžera. Posebna pažnja je posvećena strukturi upravljanja i ulozi različitih upravljačkih nivoa, kao i značaju višestruke zaštite područja, kroz MAB teritoriju, basena rijeke Tare, Nacionalnog parka Durmitor, odnosno Regionalnog parka prirode - Piva, što ove lokalitete čini jedinstvenim i izuzetno važnim sa više aspekata.

- **Pravna zaštita arheoloških lokaliteta**

Nakon utvrđivanja konačnih granica kulturnog dobra, kao i njegove zaštićene okoline, poslije smjernica dostavljenih od UNESCO, nakon upisa na Listu svjetske baštine, Ministarstvo kulture je obezbijedilo dokumentaciju neophodnu za donošenje akata o promjeni statusa, kod nadležne Uprave za zaštitu kulturnih dobara. Urađen je 3D snimak, geografske i orto foto pozicije lokaliteta sa zaštićenom okolinom i druga dokumentacija. Sa predstavnicima opština Žabljak i Plužine, dogovoreni su i održani sastanci sa većinom vlasnicima katastarskih parcela na kojima se nalaze predmetni lokaliteti, a radi donošenja akata o zaštiti, kao i dobijanja saglasnosti za izdavanje konzervatorskih uslova u skladu sa propisima iz oblasti zaštite kulturnih dobara.

- **Sprovođenje multidisciplarnih istraživanja na arheološkim lokalitetima**

Kroz realizaciju Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2017. godinu, Ministarstvo kulture je finansiralo aktivnosti na evidentiranju i izradi dokumentacije o stećcima u opštinama Pljevlja, Šavnik i Kotor. Predmetna aktivnost je sprovedena u cilju evidentiranja svih lokaliteta sa stećcima u Crnoj Gori, te komparacije sa lokalitetima koji su upisani na UNESCO Listi, kao i činjenice da ova vrsta grobnih mjesta nikada nije sistematski istražena, dokumentovana, niti arheološki i antropološki istraživana.

U tom smislu, pokrenute su aktivnosti na planiranju i izradi jedinstvenog sistema mapiranja i katalogizacije stećaka, u saradnji sa nacionalnim ustanovama i nadležnim državnim organima četiri države. Tokom rada na Nominacionom dosjeu, Uprava za zaštitu kulturnih dobara je uradila dokumentaciju za tri lokaliteta sa stećcima, sa teritorije Crne Gore, koji su dio predmetne serijske nominacije, u smislu detaljnog opisa i fotodokumentacije, sa opisom njihovog stanja. Javne ustanove, Narodni muzej Crne Gore i Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore,

radili su na pripremi lokaliteta za geofizičko i 3D snimanje svih stećaka na lokalitetima, *Žugića Bare* i *Grčko groblje* u Opštini Žabljak i *Grčko groblje* u Opštini Plužine.

- **Očuvanje i zaštita arheoloških lokaliteta**

U saradnji sa lokalnim organima, urađena je platforma za donošenje neophodnih akata za sprovođenje mjera zaštite. Takođe, dogovoreno je održavanje lokaliteta, naročito značajno za područje Plužina, jer je lokalitet obrastao autohtonim rastinjem, te je neophodno kontinuirano održavanje, radi zaštite stećaka od novih oštećenja. U cilju uspostavljanja zajedničke platforme na konzervaciji stećaka, održana je radionica na Žabljaku, koju je finansiralo Ministarstvo kulture sredstvima predviđenim Programom zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2017. godinu. JU Centar za konzervaciju i arheologiju i Arheološki muzej Narodnog muzeja Crne Gore, izvršili su uvid u stanje stećaka i konstatovali, da isto nije promijenjeno, od perioda evidentiranja u okviru projekta nominacije 2010. godine.

U toku su pripreme aktivnosti, koje se odnose na konzervatorska, geološka i druga istraživanja, čiji rezultati će predstavljati osnov za izradu konzervatorskog projekta stećaka, koji su dio serijskog dobra na UNESCO Listi svjetske baštine, a čija izrada se planira u narednom periodu. Finansijska sredstva obezbijedilo je Ministarstvo kulture, kroz Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2018. godinu.

- **Prezentacija i valorizacija arheoloških lokaliteta**

Lokalna zajednica u saradnji sa turističkim organizacijama, nevladinim organizacijama i zainteresovanim pojedincima organizovala je programe za jačanje svijesti o značaju i mogućnostima lokaliteta sa stećcima. U tom smislu, organizovani su programi promocije turističkih potencijala, kao i programi koji nude objedinjene sadržaje usmjerene na alternativne vidove turizma, koji su obuhvatili i lokalitete sa stećcima.

Programi koji se odnose na ciljeve edukacije i doedukacije, kao i promocije lokaliteta sa stećcima koji su upisani na UNESCO Listu, biće realizovani u saradnju sa ostalim zemljama učesnicima, koristeći dobre prakse i sadržaje svih resursa.

1.3. OCJENA STANJA I PRIJEDLOG MJERA

Za period primjene Menadžment plana, može se zaključiti da je njegova implementacija, u odnosu na aktivnosti i rokove prepoznate Akcionim planom, bila na zadovoljavajućem nivou.

Shodno utvrđenim aktivnostima iz Akcionog plana Menadžment plana, a radi blagovremene realizacije predviđenih mjera, od čije realizacije direktno zavisi implementacija pojedinih strateških ciljeva, neophodno je sprovesti sljedeće mjere:

1. Obrazovati upravljačko tijelo za upravljanje nekropolama stećaka *Žugića Bare* i *Grčko groblje*, Novakovići, Opština Žabljak i *Grčko groblje*, Šćepan Polje, Opština Plužine.
2. Sprovođenje odluka Međunarodnog koordinacionog odbora;
3. Obezbijediti geofizička, arheološka i konzervatorska istraživanja tri lokaliteta sa stećcima (I faza).

2. IZVJEŠTAJ O IMPLEMENTACIJI MENADŽMENT PLANA ISTORIJSKOG JEZGRA CETINJA

Vlada Crne Gore je na na sjednici od 28. maja 2009. godine, na prijedlog Ministarstva kulture, razmotrila i usvojila Menadžment plan Istorijaskog jezgra Cetinja sa Akcionim planom, koji je revidovan Zaključkom broj 08-113 od 05.02.2015. godine.

Menadžment plan Istorijaskog jezgra Cetinja sa Akcionim planom (u daljem tekstu: Menadžment plan), rađen je za period od 15 godina i predstavlja strateški dokument, kojim je postavljen okvir za integralno upravljanje kulturnom i prirodnom baštinom Istorijaskog jezgra Cetinja, definisane prioritete aktivnosti i mjere za kratkoročni, srednjoročni i dugoročni period, kao i nosioci aktivnosti i indikatori uspjeha. Ovaj razvojni dokument, koji suštinski doprinosi valorizaciji, prezentaciji i afirmaciji potencijala Istorijaskog jezgra Cetinja, kao i revitalizaciji funkcija Prijestonice, pozitivno je ocijenjen od svih resornih ministarstava i institucija, međunarodnih organizacija UNESCO i Savjeta Evrope.

Menadžment planom, razvoj Istorijaskog jezgra Cetinja, temeljen je na poštovanju, unaprjeđenju, promovisanju i korišćenju resursa naslijeđene kulturne i prirodne baštine, kao potencijala za napredak lokalne zajednice i njenih građana, a prepoznat je kroz šest opštih ciljeva:

1. Ekonomski razvoj Cetinja kroz korišćenje potencijala Istorijaskog jezgra Cetinja na principima održivog razvoja;
2. Integralna zaštita, valorizacija, revalorizacija i prezentacija kulturne i prirodne baštine;
3. Jačanje pravne i institucionalne infrastrukture;
4. Osiguranje efikasne primjene zakona i planske dokumentacije;
5. Upis Istorijaskog jezgra Cetinja na Listu svjetske baštine UNESCO;
6. Jačanje kadrovskih kapaciteta na svim nivoima, edukacija novog i doedukacija postojećeg stručnog kadra.

Relevantnost Menadžment plana obezbjeđuje se godišnjom analizom ažuriranih podataka o realizovanim aktivnostima predviđenim Akcionim planom, u formi Izvještaja, koji se na prijedlog Ministarstva kulture dostavlja Vladi Crne Gore na razmatranje i usvajanje.

2.1. CILJ IZVJEŠTAJA

Cilj ovog Izvještaja je da:

- Prikaže realizovane aktivnosti i aktivnosti koje su u toku, kao i njihove nosioce utvrđene Akcionim planom za implementaciju Menadžment plana;
- Prikaže ocjenu stanja i nivo implementacije aktivnosti predviđenih Menadžment planom;
- Predloži Vladi određene mjere i aktivnosti u cilju poboljšanja dinamike realizacije Menadžment plana.

2.2. REALIZOVANE AKTIVNOSTI

Poglavljem 11 Implementacija, procijenjeno je da je za implementaciju Menadžment plana od presudnog značaja bilo uključivanje velikog broja institucija, a partnerski rad je bio neophodan za uspješnu realizaciju brojnih aktivnosti. Ministarstvo kulture je, kao nosilac izrade Menadžment plana i nakon donošenja ovog značajnog strateškog dokumenta, aktivno pratilo dinamiku realizacije aktivnosti, izvršilo reviziju Menadžment plana krajem 2014. godine i preduzelo niz mjera u cilju njegove implementacije.

U skladu sa navedenim, tokom 2017. godine, sprovedene su sljedeće aktivnosti:

2.2.1. Uspostavljanje efikasnog zakonskog i institucionalnog okvira za zaštitu kulturne i prirodne baštine i sprečavanje devastacija u zaštićenom jezgru

Ministarstvo kulture

- Pripremljen Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Programa razvoja kulture 2016–2020. za 2017. godinu;
- Pripremljen Akcioni plan za sprovođenje aktivnosti planiranih Programom razvoja kulture 2016–2020. za 2018. godinu;
- Pripremljen Izvještaj Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2017. godinu;
- Implementiran Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2017. godinu, kojim je realizovana podrška, finansiranje i sufinansiranje programa i projekata od značaja za ostvarivanje javnog interesa u oblasti kulturne baštine Crne Gore, tj. realizacija projekata i programa iz oblasti konzervatorske, muzejske, bibliotečke, arhivske i kinotečne djelatnosti. Program je bio dominantno baziran na realizaciji konzervatorskih i arheoloških istraživanja, izradi konzervatorskih projekata i sprovođenju konzervatorskih mjera. Ministarstvo kulture je podržalo 18 projekata sa teritorije Prijestonice i to: Nastavak aktivnosti na konzervaciji primjeraka iz zbirke Stara i rijetka knjiga i Kartografske zbirke; Izrada konzervatorskog projekta i sprovođenje konzervatorskih mjera na Spomen-česmi na Ivanovim Koritima; Izrada konzervatorskog projekta i sprovođenje konzervatorskih mjera na Spomeniku palim borcima, Rijeka Crnojevića; Izrada konzervatorskog projekta i sprovođenje konzervatorskih mjera na kulturnom dobru, Spomen-ploča na zgradi Komiteta u Istorijskom jezgru Cetinja; Izrada konzervatorskog projekta i sprovođenje konzervatorskih mjera na Spomen-ploči na stijeni posvećenoj partizanskim borbama 13. i 15. jula, Pavlova Strana, Rijeka Crnojevića; Sprovođenje istraživanja, izrada konzervatorskog projekta i primjena konzervatorskih mjera na kulturnom dobru, Mitra Petra I iz riznice Cetinjskog manastira; Sprovođenje konzervatorskih mjera na predmetima deponovanim u periodu 1973. do 2015. godine, koji se nalaze u JU Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore (II faza); Sprovođenje konzervatorskih mjera na ikonostasu crkve posvećene Rođenju Bogorodice u Cetinjskom manastiru (II faza); Konzervatorska istraživanja, izrada konzervatorskog projekta na eksterijeru i enterijeru Crkve Sv. Blagovještenja, Jeksa, Cetinje; Edukacija stručnog kadra Narodnog muzeja; Zaštita i turistička valorizacija kulturne baštine Istorijskog jezgra Cetinja; Prikazivanje izložbi dokumenata Državnog arhiva Crne Gore; Organizovanje manifestacije „Neđelja arhiva“, od strane Državnog arhiva Crne Gore; Digitalizacija 6 tomova knjige Monumenta Montenegrina, priređivača Vojislava D. Nikčevića – I faza iz fonda JU Nacionalne biblioteke Crne Gore „Đurđe Crnojević“; Pokretanje I faze projekta izrade centralnog kataloga i digitalne kolekcije rukopisnih knjiga u Crnoj Gori; Crnogorske fotografije u Europeani, digitalizacija iz fonda JU Nacionalne biblioteke Crne

Gore „Đurđe Crnojević“; Nabavka materijala za rukovanje i pakovanje dijela fonda Umjetničkog muzeja Narodnog muzeja Crne Gore (II faza); Tehničko-tehnološko opremanje Knjigovezačke radionice;

- Pripremljen Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2018. godinu, u okviru kojeg je podržano 15 projekata sa teritorije Prijestonice i to: Arheološka i konzervatorska istraživanja Žabljaka Crnojevića - I faza; Arheološko rekognosciranje lokaliteta Bogićev brijeg, Njeguši; Konzervacija i restauracija oštećenih dokumenata fonda „Vojnička škola“, Državni arhiv Crne Gore; Nabavka materijala, uređaja i oprema za rukovanje, pakovanje i trajno pohranjivanje fonda Narodnog muzeja Crne Gore - centralni i pomoćni depo; Nastavak sprovođenja konzervatorskih mjera na Zbirci stare i rijetke knjige; Sprovođenje konzervatorskih mjera na predmetima iz Zbirke rukopisa i dokumentacione građe; Sprovođenje preventivnih mjera na zaštiti Legata dr Pera Šoća - I faza; Izrada centralnih kataloga i digitalna kolekcija rukopisnih knjiga u Crnoj Gori; Sprovođenje konzervatorskih mjera na ikonostasu crkve Uspenje Bogorodice, Cetinjski manastir - III faza; Sprovođenje konzervatorskih mjera sanacije eksterijera i enterijera crkve Sv. Blagovještenja u Jeksi, Rijeka Crnojevića - II faza; Sprovođenje konzervatorskih mjera na predmetima deponovanim u periodu 1973. do 2015. godine, koji se nalaze u JU Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore 2016-2018 - III faza; Obilježavanje 150 godina postojanja JU Narodne biblioteke i čitaonice “Njegoš”; Digitalizacija književnih časopisa iz doba knjaževine i kraljevine Crne Gore, koji se nalaze u JU Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“; Digitalna zbirka rukopisne zaostavštine vojvode Sima Popovića; Melem na ranu - Stare ljekaruše iz rukopisne zbirke Nacionalne biblioteke Crne Gore „Đurđe Crnojević“; Stručno usavršavanje bibliotečkog kadra, Prijestonica Cetinje;

Uprava za zaštitu kulturnih dobara

- Postupajući po zahtjevima za izdavanje konzervatorskih uslova, izdato osamnaest (18) rješenja o konzervatorskim uslovima;
- Postupajući po zahtjevima za davanje saglasnosti na konzervatorski projekat, donijeto dvanaest (12) rješenja o davanju saglasnosti i dva (2) rješenja o odbijanju zahtjeva na konzervatorski projekat;
- Postupajući po zahtjevima staranaka, izdato deset (10) akata, vezanih za pravo preče kupovine tri (3) akta - smjernice za postavljanje rampe za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom; dva (2) akta u dijelu svojih nadležnosti i to: Mišljenje na Plan privremenih objekata na teritoriji Prijestonice Cetinje, kao i akt sa smjericama za postavljanje privremenih objekata - samostojećih tendi u Istorijskom jezgru Cetinja;
- U istom periodu izvršen je prijem radova na kulturnom dobru, Rusko poslanstvo u bivšoj Kraljevini Crnoj Gori; Izdat akt - smjernice o zamijeni spoljašnje stolarije na kulturnom dobru, Bivši dom, prijestolonasljednika Danila - Plavi dvorac;
- Tokom godine, Uprava je imala i brojna postupanja, koja se odnose na zahtjeve građana po predmetnim pitanjima, kao i uspješnu saradnju sa institucijama, koje se nalaze u Prijestonici Cetinje;
- Uprava je izradila Elaborat sanacije fasada Njegoševe ulice u Istorijskom jezgru Cetinja, kojim je prikazano stanje fasada, te na osnovu stanja svakog objekta, definisala mjere zaštite;

Uprava za inspekcijske poslove

- Inspekcija za zaštitu kulturnih dobara je u izvještajnom periodu izvršila dva inspekcijska nadzora. Podnešena je jedna krivična prijava. Podnešena prijava nadležnom državnom tužiocu protiv NN lica, zbog fizičkog oštećenja, nepokretnog kulturnog dobra "Spomenkosturnica" u Istorijskom jezgru Cetinja; Donešeno jedno rješenje o zabrani građevinskih radova na objektu koji se nalazi u ulici Baja Pivljanina, broj 59, zbog nepoštovanja odredbi Zakona o zaštiti kulturnih dobara, prilikom građevinskih radova.

Prijestonica Cetinje - Sekretarijat za kulturu sport i mlade

Finaliziranje i usvajanje strateških nacionalnih i lokalnih dokumenata i to:

- U toku je izrada, Programa razvoja kulture u Prijestonici 2018-2022 godine
- Pokrenut postupak za formiranje Savjeta za kulturu
- Senat Prijestonice i Vlada Crne Gore, usvojili su Program godišnjeg razvoja Prijestonice Cetinje za 2018. godinu, po osnovu Zakona o Prijestonici, kojim su, između ostalog, predviđeni razvojni projekti
- Rekonstrukcija Studentskog Trga, u Istorijskom jezgru Cetinja
- Rekonstrukcija Njegoševog parka.
- Sanacija podvožnjaka i uređenje prostora od lokaliteta na Ćipuru do Vladinog doma
- Uređenje pješačke staze do Orlovog Krša
- Uređenje pristupnog puta i osvetljenje trđave Žabljak Crnojevića
- Osvjetljenje lokaliteta na Ćipuru i Biljarde
- Izrada promotivnih sadržaja Prijestonice Cetinje
- Osnovan Sekretarijat za kulturu, sport i mlade
- Multimedijalni kulturni centar - Urađen elaborat o osnivanju Centra za kulturu. Aktivnost nije realizovana zbog nedostatka sredstava. Donijeta Skupštinska Odluka o usvajanju elaborata o opravdanosti osnivanja Centra za kulturu. Potrebno je odrediti lokaciju za izgradnju Centra u okviru, Istorijskog jezgra Cetinja.

2.2.2. Poboljšanje stanja, valorizacija, revalorizacija i prezentacija kulturne baštine

Ministarstvo kulture

- U saradnji sa organima uprave, lokalnim i nacionalnim institucijama iz oblasti kulturne baštine, Ministarstvo kulture je obilježilo međunarodnu manifestaciju, Dani evropske baštine, pokrenutu kroz saradnju Savjeta Evrope i Evropske Komisije, a sa ciljem približavanja kulturne baštine široj javnosti. Ovogodišnja manifestacija realizovana je u skladu sa evropskom temom, "Kulturna i prirodna baština".

U okviru Dana evropske baštine u Prijestonici je organizovano osam događaja i to: Ministarstvo kulture - Otvaranje manifestacije i konferencija na temu, "Kulturna i prirodna baština – mogućnosti za zaštitu, promociju i valorizaciju"; JU Narodna biblioteka i čitaonica "Njegoš" - "Veče muzike i recitovanja "Kulturno – muzički vremeplov"; Muzička akademija - Koncert "Puls prirode"; Prijestonica Cetinje u saradnji

sa srednjom likovnom školom "Petar Lubarda" - likovna radionica, održana na Dvorskom trgu, pod nazivom, "Mi podržavamo umjetnost"; Prijestonica Cetinje, u saradnji sa profesorima engleskog jezika, polaznicima predškolskih ustanova i osnovnih škola, kao i članovima Savjeta mladih Prijestonice u Parku "13 jul", održala čas engleskog jezika pod sloganom, "Izbori(mo) se za jezičku kulturu"; Ministarstvo kulture organizovalo Info dan posvećen EU programu, Kreativna Evropa i prezentaciji Godine evropske kulturne baštine; Prijestonica Cetinje, u saradnji sa profesorima likovne umjetnosti i predstavnicima JU Centra za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom, Udruženjem paraplegičara Cetinje, Udruženjem lica sa tjelesnim invaliditetom i Savjetom mladih Prijestonice, organizovala Likovnu radionicu za djecu sa posebnim potrebama, pod sloganom, "Život moj"; KUD Njegoš u gradskom parku "13 jul" održao koncert "Crnogorsko oro u prirodi";

- **Sanacija Mlina Ivana Crnojevića** - nakon arheoloških istraživanja u skladu sa izrađenim konzervatorskim projektom, početkom 2017. godine, UNDP je sproveo tendersku proceduru za odabir izvođača radova, koji je izvršio sanaciju kulturnog dobra; Sredstva za sanaciju, Mlina Ivana Crnojevića u iznosu od 55.211,00 dolara, obezbijeđena su od strane Fonda američkog ambasadora za zaštitu i očuvanje kulturne baštine (Ambassadors Fund for Cultural Preservation), a nedostajuća sredstva finansirana su od strane UNDP, u iznosu od 20.500,00 € i Ministarstva kulture, u iznosu od 10.000,00 €;
- U okviru plana održivog korišćenja kulturnih dobara Crne Gore, Ministarstvo kulture je organizovalo promociju publikacije, "**Potencijali kulturne baštine Crne Gore - ekonomska valorizacija**" čiji je i izdavač. Ovom publikacijom kroz prezentaciju 30 kulturnih dobara, u okviru kojih su i kulturna dobra sa teritorije Prijestonice, predstavljen je segment crnogorske kulturne baštine, čiji potencijal pruža značajne mogućnosti za buduća ulaganja, čime se otvara novi prostor za povezivanje kulturne baštine sa drugim resorima, ali i za razvijanje novog pristupa u stvaranju uslova za održivo korišćenje izuzetnih potencijala koje baštini Crna Gora;
- **Pravo preče kupovine** - obrađeno 18 ponuda za pravo preče kupovine za nepokretnosti koje se nalaze u Istorijskom jezgru Cetinje, a shodno članu 45 Zakona o zaštiti kulturnih dobara, kojim je definisano da Država ima pravo preče kupovine kulturnog dobra u privatnoj svojini;
- **Podizanje spomen-obilježja u Istorijskom jezgru Cetinje** - Komisija za spomen-obilježja razmatrala je Prijedlog programa podizanja spomen-obilježja na teritoriji Prijestonice Cetinje za 2017. godinu, kojim je predviđeno sljedeće: Podizanje spomen-obilježja davanjem naziva javnom objektu „Park pjesnika“; Podizanje spomen-obilježja Spomen-ploče, Nikoli Lekiću; Podizanje spomen-obilježja, Spomen-biste, Jovanu M. Vučkoviću; Podizanje spomen-obilježja, davanjem statusa, Spomeniku borcima i civilnim žrtvama (fudbalerima i sportskim radnicima), poginulim za slobodu u NOB-u 1941-1945. godine. Navedena spomen-obilježja su podignuta u Istorijskom jezgru Cetinje, a na predmetni prijedlog Programa i na prijedloge odluka, Ministarstvo kulture je izdalo saglasnost.

Uprava za zaštitu kulturnih dobara

- Na osnovu člana 23 stav 3 Zakona o zaštiti kulturnih dobara, utvrdila kulturnu vrijednost za jedno nepokretno dobro, koje se nalaze u okviru urbane cjeline Istorijsko jezgro Cetinje (Kuća Vukotića);

- Izrada digitalne baze podataka o kulturnim dobrima Prijestonice - postupak izrade digitalne baze podataka o kulturnim dobrima Prijestonice je u toku.

JU Narodni Muzej Crne Gore

- JU Narodni muzej Crne Gore dobila je više prestižnih priznanja, među kojima su dvije nagrade na Međunarodnom sajmu knjiga u Podgorici i to za najbolje opremljenu knjigu (Dukljanski knez Vladimir; u saradnji sa Fondacijom “Sveti Petar Cetinjski”) i za Izdavački poduhvat (Monografija, Umjetnički muzej – Ljiljana Zeković);
- Istorijski muzej realizovao je izložbe pod nazivom, “Crnogorski Guvernaduri 1717-1830” i “Tragovima crnogorske pismnosti” kao i edukative radionice kroz program “Cetinje jedna priča”, koji se sprovodi u saradnji sa Ministarstvom prosvjete. Implementirani su i drugi edukativni programi u saradnji sa Filozofskim fakultetom u Nikšiću, osnovnim i srednjim školama;
- Umjetnički muzej je u Crnogorskoj galeriji umjetnosti “Miodrag Dado Đurić” realizovao više izložbi, među kojima se izdvajaju: izložba Braće Bocarić, ostvarena u saradnji sa Muzejem savremene umjetnosti Republike Srpske iz Banja Luke; retrospektive Slobodana Slovinića, Krsta Andrijaševića, Mija Mijuškovića, Slobodana Pure Đurića. izložba Franka Fontane, kreirana u saradnji sa Gete instutom, kao i izložba “Prostor oblik dodir” u saradnji sa Muzejem savremene umjetnosti Republike Srpske iz Banja Luke, koja je u potpunosti prilagođena slijepim i slabovidim osobama. U sklopu izložbe “Doba heroja”, realizovane u Ateljeu Dado, održani su razgovori sa umjetnicima, tribine i edukativne radionice. Stalna postavka Umjetničkog muzeja u Vladinom domu bila je domaćin nekoliko razgovora sa umjetnicima i predavanja studentima akademija, kao i učenicima osnovnih i srednjih škola;
- Arheološki muzej, Narodnog muzeja Crne Gore, u saradnji sa Ministarstvom kulture i Centrom za konzervaciju i arheologiju prezentovao je arheološka istraživanja na Međunarodnoj arheološkoj berzi u Pestumu, Italija;
- U toku tekućih održavanja objekata kojima gazduje Narodni muzej, izvršena je rekonstrukcija fasade i krova Arhivsko-bibliotečkog odjeljenja NMCG, koji se nalazi u pomoćnom objektu, Muzeja Dvora kralja Nikole. Rekonstruisan je kameni ogradni zid, Muzeja Dvorca kralja Nikole, kao i izvršena sanacija potkrovlja, objekta Vladinog doma. Permanentno su održavani svi objekti, kojima gazduje, Narodni muzej (Mauzolej na Lovćenu, Njegoševa rodna kuća na Njegušima, Mauzolej vladike Danila, kao i svi objekti koji se nalaze u Istorijskom jezgru Cetinja.

JU Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore

- Izrađen konzervatorski projekat i sprovedene konzervatorske mjere na kulturnom dobru, Spomen-ploča na stijeni, posvećena partizanskim borbama 13. i 15. jula, Pavlova strana, Rijeka Crnojevića;
- Izrađen konzervatorski projekat i sprovedene konzervatorske mjere na kulturnom dobru, Spomen-ploča na zgradi Komiteta, Istorijsko jezgro Cetinja;
- Izrađen konzervatorski projekat i sprovedene konzervatorske mjere na kulturnom dobru, Spomen česma sa pločom, Ivanova Korita;
- Izrađen konzervatorski projekat i sprovedene konzervatorske mjere na kulturnom dobru, Spomenik palim borcima u oslobodilačkim ratovima 1919-1945, Rijeka Crnojevića.

- Sprovedena II faza konzervatorskih mjera na ikonostasu, Cetinjskog manastira u crkvi, Uspenja Bogorodice;
- Izrađen konzervatorski projekat za kulturno dobro, Mitra Svetog Petra I, koja se nalazi u riznici Cetinjskog manastira;
- Sprovedena II faza konzervatorskih mjera na predmetima deponovanim u periodu od 1979. do 2015. godine, koji se nalaze u JU Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore 2016 –2018;
- Sprovedena sondažna arheološka istraživanja u Vezačkoj pećini u selu Rvaši, Prijestonica Cetinje; Projekat je realizovan u okviru međunarodnog projekta *EUROFARM*, a finansiran je od strane *University College of London*.

JU Nacionalna biblioteka Crne Gore "Đurđe Crnojević"

- Izvršena digitalizacija starih razglednica i pozorišnih plakata iz prvih decenija XX vijeka, koje čine dio fonda Nacionalne biblioteke Crne Gore "Đurđe Crnojević", a od januara dostupni su i na portalu Europeana;
- Objavljeno novo izdanje , "Blago nacionalne biblioteke" iz zbirke "Stara i rijetka knjiga";
- Organizovana izložba starih i rijetkih izdanja i prevoda „Gorskog vijenca“ povodom 170 godina od objavljivanja „Gorskog vijenca“;
- Organizovana izložba knjiga pod nazivom, „Crnogorska književnost na stranim jezicima“;
- Organizovana izložba, pod nazivom „Crnogorske fotografije u Europeani“;
- Prezentovano crnogorsko pisano nasljeđe na međunarodnom okruglom stolu, koji je organizovan na temu, „Dokumentarno nasljeđe u regionu Centralne Evrope: očuvanje, istraživanje i promocija“ koji je održan u Minsku;
- Organizovana izložba, pod nazivom „Crna Gora na kartama i u atlasima“.

Državni arhiv Crne Gore

- Izdate četiri publikacije i to:
 - „Arhivska izdavačka djelatnost“;
 - „Okružni Komitet KPJ u NOR-u 1941-1945“ (zbornik dokumenata);
 - „Crnogorska ideologija 1860-1918“;
 - „Crnogorsko glumište od 19. stoljeća do Prvog svjetskog rata“;
- U cilju edukativne kampanje za promovisanje vrijednosti i značaja pokretne kulturne baštine, u okviru manifestacije *Nedjelja arhiva*, koja se održava svake godine u aprilu mjesecu, organizovane su tematske izložbe dokumenata, predavanja i posjete učenika Državnom arhivu.

Turistička organizacija Prijestonice

- Svojim redovnim gostovanjem kod različitih medijskih kuća, tokom čitave godine, sprovedena medijska kampanja o vrijednostima i značaju Istorijskog jezgra Cetinja. U okviru ove kampanje upriličeno je više medijskih nastupa na različitim TV i radio stanicama. Gostovali su i brojni novinari i TV kuće iz zemalja širom Evrope, kao i studijske grupe i tur-operatori. Takođe, ugošćen je i veliki broj učesnika različitih konferencija, kampova, fondacija, NVO i drugih organizacija iz Crne Gore i regiona;

Prijestonica Cetinje - Sekretarijat za kulturu, sport i mlade

- Medijska kampanja o vrijednostima i značaju Istarskog jezgra Cetinja - U okviru redovnih aktivnosti i kroz medijske nastupe, Sekretarijat za kulturu, sport i mlade Prijestonice Cetinje, u svakoj prilici promovisao je Prijestonicu sa svim njenim potencijalima, kao i kulturno- istorijske vrijednosti grada. Tokom 2017. godine, organizovano je više nastupa na različitim TV i radio stanicama (RTV "Cetinje", RTCG, TV Pink, TV 777, Radio Crne Gore), prezentovana su i predstavljena dostignuća putem štampanih medija;
- Obezbeđena finansijska sredstava za realizaciju projekata, koji se odnose na zaštitu i unapređenje stanja kulturne baštine Prijestonice, i to: Podržan Projekat "Zaštita i turistička valorizacija kulturne baštine Istarskog jezgra Cetinja"; Izvedeni radovi koji se odnose na tekuće održavanje urbanog mobilijara, fasadnih površina i drugih elemenata u samom jezgru grada, a posebno u dijelu Njegoševe ulice i Dvorskog trga; Nematerijalna kulturna baština - KUD "Njegoš" Cetinje, povodom organizacije jubileja 110 godina; Kulturno-umjetničko stvaralaštvo, Crnogorski likovni salon "13. novembar"; Organizacija uzvratne izložbe "Crna Gora i Grčka – dva bratska naroda"; Organizacija manifestacije "Dani Evropske kulturne baštine 2017. godine" pod sloganom, "Glasam za kulturu u prirodi"; takođe, izvedeno je pet programa, koji su se odnosili na likovnu umjetnost folklor, recitacije, prezentacije zanatskih umjetničkih proizvoda i drugo;
- Skupština Prijestonice je uz prethodnu saglasnost Ministarstva kulture Crne Gore, donijela Program podizanja spomen – obilježja na teritoriji Prijestonice Cetinje za 2017. godinu u koji je uvrstila: podizanje spomen-ploče Nikoli Lekiću; podizanje spomen-biste narodnom heroju Jovanu Vučkoviću; podizanje spomen – obilježja davanjem naziva, "Park Pjesnika"; davanje statusa spomen – obilježju Spomenik Borcima i civilnim žrtvama (fudbalerima i sportskim radnicima) poginulim za slobodu u NOB-u 1941-1945.;

Direkcija za investicije i razvoj - Prijestonica Cetinje

- U cilju podsticaja preduzetništva Prijestonica Cetinje je realizovala rekonstrukciju nekadašnje upravne zgrade "Košute" za potrebe Biznis inkubatora koji je namijenjen preduzetnicima, koji teže razvoju i realizaciji različitih biznis ideja. U Biznis inkubatoru su definisani posebni prostori za preduzeća u razvoju, kojima će se obezbijediti poslovni prostori i infrastruktura, kao i druge usluge i pogodnosti. Nova i postojeća preduzeća mogu boraviti u Biznis inkubatoru u periodu od tri do pet godina, po povlašćenim kriterijumima;

Prijestonica Cetinje

- Sanacija objekta, Zgrada bivšeg Ruskog poslanstva - Rebalansom budžeta za 2016. godinu, obezbijeđena su nedostajuća sredstva i krajem decembra 2016. godine, a u skladu sa Zaključcima Vlade Crne Gore, br. 08-437 od 17. marta 2016. godine i br. 08-3276 od 15. decembra 2016. godine, izvršen je transfer sredstava od strane Direkcije javnih radova, prema UNDP-u za nastavak radova. U 2017. godini završeni su svi radovi na rekonstrukciji objekta i pribavljenja upotrebna dozvola
- Izgradnja kompleksa objekata, Akademije umjetnosti na Cetinju. Direkcija javnih radova je, nakon završetka procedure javnog nadmetanja u aprilu 2015. godine, potpisala Ugovor za radove na izgradnji kotlarnice i infrastrukturnih priključaka, za potrebe Univerzitetskog kompleksa. Navedeni radovi su završeni u 2017. godini a u narednom periodu planirane su aktivnosti na tehničkom prijemu objekta.

U skladu sa prioritetima iskazanim od strane Univerziteta Crne Gore, kao sljedeća faza realizacije projekta planirana je izgradnja objekta, Fakulteta likovnih umjetnosti.

2.2.3. Zaštita i unapređenje prirodne sredine, valorizacija prirodne baštine

Ministarstvo održivog razvoja i turizma

- Ministarstvo održivog razvoja i turizma, kao ovlašćeni organ u ime Vlade Crne Gore u svojstvu koncedenta, a po osnovu Zakona o koncesijama, 31. jula 2017. godine, objavilo je Javni poziv za pretkvalifikaciju, kojim se pozivaju potencijalni podnosioci prijava da podnesu prijave za pretkvalifikaciju, za dodjeljivanje koncesije za izgradnju i upravljanje žičare od Kotora do Cetinja, koja prolazi preko planine Lovćen, jednog od nacionalnih parkova Crne Gore, za Projektuj – Izgradi – Finansiraj – Upravljay – Prenesi (DBFOT); Na osnovu sprovedenog postupka i pretkvalifikacionih kriterijuma tenderska komisija je zaključila da se za kvalifikovanog ponuđača proglašava: Impresa Pizzarotti & C.S.p.A, Italija;
- Uspostavljen je sistem upravljanja za dva nacionalna parka, koji se prostiru na teritoriji koja pripada Prijestonici Cetinje. IUCN kategorizacija je usklađena kroz Zakon o zaštiti prirode, a naročito kroz Zakon o nacionalnim parkovima (Službeni list CG broj 28/14); Na ovom području nema u planu novih zaštićenih područja, tako da nije planirana izrada studija zaštite prirodnih dobara. Usvajanjem novog Zakona o zaštiti prirodne, propisane su strožije kaznene odredbe, međutim, za njihovo sprovođenje porebno je jačanje administrativnih kapaciteta;

Turistička organizacija Prijestonice

- U saradnji sa Prijesticom i drugim institucijama, aktivno rađeno na prezentaciji kulturnih i prirodnih vrijednosti grada, te stvaranju uslova za njihovu valorizaciju i korišćenje u svrhe turizma, poštujući principe i kriterijume održivog razvoja Prijestonice;

Direkcija za investicije i razvoj Prijestonica Cetinje

- Završena rekonstrukcija dijela Bajove ulice (od raskrsnice sa Ulicom Nikca od Rovina do raskrsnice sa Puškinovom ulicom, u dužini od 670m) i dijela Hercegovačke ulice (od raskrsnice sa Bajovom ulicom, do raskrsnice sa Ulicom V. Boža, u dužini od 100 m), pri čemu je postavljena nova instalacija kompletne infrastrukture (kanalizaciona – fekalna i atmosferska, vodovodna, jaka i slaba struja);
- Otpočela sanacija postojećeg Ponora na lokaciji Donjeg polja, kao jedna od faza realizacije dugogodišnjeg projekta rješavanja odvođenja fekalnih i atmosferskih voda iz Cetinjskog polja;
- Urađena i revidovana potrebna projektna dokumentacija za rekonstrukciju dijela Mojkovačke ulice, kao i dijela regionalnog puta, R-1 Cetinje – Njeguši – Kotor (od raskrsnice sa Novom ulicom pored objekta Volija do raskrsnice sa Bulevarom Crnogorskih junaka, u dužini od 2.000 m) sa bočnim priključcima. Projektom je obuhvaćena instalacija nedostajuće infrastrukture (kanalizaciona – fekalna i atmosferska, vodovodna, jaka i slaba struja);
- Urađena i revidovana potrebna projektna dokumentacija za rekonstrukciju dijela Bajičke ulice, kao i dijela regionalnog puta, R-1 Cetinje – Njeguši – Kotor (od raskrsnice sa

Bulevarom Crnogorskih junaka do Bajičke crkve, u dužini od 1.800 m) sa bočnim priključcima. Projektom je obuhvaćena instalacija nedostajuće infrastrukture (kanalizaciona – fekalna i atmosferska, vodovodna, jaka i slaba struja);

- Urađena i revidovana potrebna projektna dokumentacija za izgradnju saobraćajnica, Nova 5, Nova 6 i Nova 8, u dijelu naselja Gruda, ukupne dužine 340 m, za prilaze objektima u izgradnji, namijenjeni penzionerima, sindikatu policije, kulture. Projektom je obuhvaćena izgradnja instalacija kompletne infrastrukture (kanalizaciona – fekalna i atmosferska, vodovodna, jaka i slaba struja);
- U 2017. godini otpočela je rekonstrukcija i sanacija nesanitarnog odlagališta, Vrtijeljka, sa ciljem njegovog zatvaranja. Radovi se odnose na preoblikovanje prostora odlagališta - premještanje otpada, njegovo zbijanje, ugradnja pokrivnog sloja, ugradnja cijevi za sakupljanje i odvod atmosferskih voda i ugradnja sistema za sakupljanje i preradu gasa. Takođe, projektom je predviđeno praćenje stanja kvaliteta elemenata životne sredine – zemlje, vode, vazduha, prije, u toku i nakon realizacije projekta;

JP Nacionalni parkovi Crne Gore:

- NP Skadarsko jezero i NP Lovćen, upravlja se kao zaštićenim dobrima II kategorije, po IUCN standardima;
- Djelimično realizovana Međunarodna ekspedicija Zverinjačke rupe - Euro Speleo project FSE;
- NP Lovćen, podnio osam zapisnika Upravi za inspekcijske poslove;

2.2.4. Poboljšanje infrastrukture kao preduslova za kvalitetniji život lokalnog stanovništva i kvalitetniju turističku ponudu

JP Vodovod i kanalizacija Cetinje

- Nastavljene aktivnosti na realizaciji projekata, čiji je cilj poboljšanje komunalne infrastrukture za unaprjeđenje odvođenja otpadnih voda sa područja Prijestonice Cetinje, kao i unaprjeđenje sistema snabdijevanja vodom, koje se odvija kroz projekte rekonstrukcije transportnog cjevovoda i distributivnog cjevovoda. Izgradnjom i rekonstrukcijom kanalizacionog sistema, krajem 2016. godine, stvoreni su uslovi za priključenje objekata na sistem gradske fekalne kanalizacije. Broj novih priključaka u 2017. godini je sedamnaest;

Direkcija za investicije i razvoj- Prijestonica Cetinje

- U 2017. godini započeta je rekonstrukcija, Belvederske ulice u dužini od 1.200 m, koja predstavlja još jedan važan priključak sa magistralnim putem, Podgorica-Cetinje-Budva;

Crnogorski elektrodistributivni sistem

- Tokom 2017. godine, na području Prijestonice Cetinje na primarnoj i sekundarnoj mreži, nastavljena je realizacija započetih investicija, pokrenuti i realizovani novi investicioni projekti rekonstrukcije postojećih i izgradnje novih objekata, u cilju obezbjeđenja urednog i kvalitetnog snabdijevanja grada električnom energijom;

2.2.5. Definisane osnovnog turističkog proizvoda baziranog na kulturnim i prirodnim resursima kao i diverzifikacija turističke ponude

Ministarstvo održivog razvoja i turizma

- Projekat “Panoramske rute” - U skladu sa Strategijom razvoja turizma u Crnoj Gori do 2020. godine, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, u saradnji sa Nacionalnom turističkom organizacijom, JP Nacionalni parkovi Crne Gore i Ministarstvom kulture, realizuje projekat “Razvoj panoramskih puteva”. Cilj Projekta je stvaranje preduslova za turističku valorizaciju kulturnih dobara, uređenje vidikovaca i drugih lokacija, duž panoramskih puteva. Projekat djelimično obuhvata i teritoriju Prijestonice Cetinje i to rutom, “More i visine”. U toku ove godine urađen je projektni zadatak za postavljanje turističke signalizacije, a u predstojećem periodu slijedi postavljanje turističke signalizacije i uređenje rute;
- U okviru Programa podsticajnih mjera za 2017 /2018. godinu, koji ima za cilj podizanje nivoa kvaliteta i diverzifikacije turističkog proizvoda, podržana je i manifestacija, “Ljeto u Prijestonici 2017“ koju je organizovala TO Prijestonice Cetinje. Manifestacija se odvijala tokom tri ljetnja mjeseca i doprinijela je upotpunjavanju ponude Prijestonice, kroz objedinjavanje raznovrsnih događanja, sportskih, kulturno-zabavnih i tradicionalnih. Prema procjenama organizatora, u periodu održavanja ovogodišnje manifestacije, zabilježena je posjeta od oko 30. 000 posjetilaca.

Priestonica Cetinje - Sekretarijat za kulturu, sport i mlade

Već godinama u saradnji sa TO Cetinje u Prijestonici se organizuje tradicionalno raznovrstan kulturno-umjetnički i zabavni program, kao i brojne kulturne manifestacije pod sloganom “Ljeto u Prijestonici”. Sekretarijat za kulturu, sport i mlade je organizovao ili bio suorganizator više kulturnih programa i književnih večeri, među kojima su najznačajnije:

- Povodom jubileja 110. godina, od osnivanja KUD ”Njegoš” Cetinje, organizovan je koncert na kojem su osim KUD “Njegoš” uzeli učešće i nacionalni ansambli “Tanec” iz Makedonije i “Kolo” iz Srbije;
- MIT festival - Crnogorski internacionalni pozorišni festival;
- Dan Turskog folkloru u Prijestonici, održan koncert folklornog ansambla;
- Festival animiranog filma, koji je upriličen na Dvorskom Trgu;
- Posjeta studenata i udruženja “Princeza Ksenija” iz Lovćenca;
- Posjeta Prijestonici crnogorskih studenata iz dijaspore, logistička i tehnička podrška;
- Dani Crnogoraca iz Hrvatske u Prijestonici, održan kulturno – umjetnički program, organizovana posjeta kulturno – istorijskim znamenitostima, muzejima u Istorijskom jezgru, kao i mauzoleju na Lovćen;
- Jazz koncert povodom obilježavanja Svjetskog dana džeza;
- U sklopu Festivala Klapske pjesme Crne Gore, održan je koncert, pod nazivom, ”Nacionalna tradicija grupnog pojanja u Crnoj Gori”.
- FLUID dizajn forum;
- Organizovana tradicionalna manifestacija, “Njeguška trpeza” ;
- Organizovana manifestacija “Pošedak u Kosijere”;
- Organizovanje kulturno – zabavnog programa, umjetnički hepening povodom Dana mladih;

- Organizovane dvije umjetničke izložbe, mladih talentovanih stvaralaca sa Cetinja, u saradnji sa Maticom crnogorskom – ogranak Cetinje;
- Učešće u organizaciji, Festivala cvijeća, logistička podrška, obezbijeđeni materijali za slikanje;
- U saradnji sa JU Narodna biblioteka i čitaonica “Njegoš” Cetinje, kao i Američkim uglom, Sekretarijat je učestvovao u organizaciji brojnih programa, od kojih se izdvajaju: Književno veče povodom 170 godina od objavljivanja “Gorskog vijenca”; Poetsko veče posvećeno Vitomiru Vitu Nikoliću; Noć knjige; Veče sjećanja na Dragana Kujovića i promocija knjige “Crna Gora kao sudbina”; „Dani promocije turskog filma; Promocija knjige “Tragovima ljepote” autora Miša Gaćinovića”; obilježen Međunarodni dan dječije knjige i Dječije nedelje; povodom Svjetskog dana djeteta organizovan kviz “Igram do znanja”; U saradnji sa Američkim uglom, održano više debatih večeri, radionica, predavanja, filmskih projekcija, pod nazivom „Ljetnji karusel u Američkom uglu“, svakog utorka u julu mjesecu; Sekretarijat je uzeo aktivnog učešća u organizaciji velikih koncerata, eminentnih estradnih umjetnika i grupa, sa prostora bivše Jugoslavije: “Galija”, Vanja Radovanović, Aleksandra Radović, “Bijelo dugme”, koji su okupili veliki broj ljubitelja, muzike, iz Crne Gore i regiona;

2.2.6. Unaprjeđenje kadrovskog potencijala i znanja o zaštićenom području

JU Narodni Muzej Crne Gore

- Kustosi Istorijskog, Umjetničkog i Arheološkog muzeja, Narodnog muzeja Crne Gore prošli su nekoliko obuka iz metodike prezentacije, formiranja kolekcije i obrade materijala, dok je Narodni muzej prezentovao svoj rad i istraživanja na međunarodnim skupovima u Beogradu, Novom Sadu, Zagrebu, Sarajevu, Ljubljani, Jeni, Varšavi, Barseloni, Pestumu i Brnu;

JU Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“

- Sprovedena obuka bibliotečkog kadra za COBISS/3 vođenje fonda i COBISS/3 Katalogizacija;
- Edukacija u okviru projekta „Informaciona i medijska pismenost (imp) – strategija i praksa za ugled“
- Učešće predstavnika NBCG na Regionalnoj ISBN radionici u Bukureštu;
- Učešće predstavnika NBCG na konferenciji “Posebne zbirke u kontekstu zaštite kulturne baštine i kao podsticaj kulturnog razvoja“ u Beogradu;

Državni arhiv Crne Gore

- U cilju povećanja broja arhivista i poboljšanja kvalifikacione strukture, u toku 2017. godini, jedan izvršilac sa visokom stručnom spremom zasnovao radni odnos;

JU Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore

- Shodno aktu o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, pet (5) lica je zasnovalo radni odnos, od čega: jedan arhitekta, dva istoričara umjetnosti i dva lica u službi opštih poslova;

2.3. FINANSIJE

Svi subjekti prepoznati Akcionim planom implementacije Menadžment plana, uložili su značajna sredstva u realizaciji navedenih aktivnosti.

2.4. OCJENA STANJA I PRIJEDLOG MJERA

Nakon osam godina od usvajanja Menadžment plana, može se zaključiti da je njegova implementacija, u odnosu na aktivnosti i rokove prepoznate Akcionim planom bila uspješna.

Shodno utvrđenim aktivnostima iz Akcionog plana Menadžment plana i radi blagovremene realizacije predviđenih mjera, od čije realizacije direktno zavisi implementacija pojedinih strateških ciljeva Menadžment plana, neophodno je sljedeće:

- Blagovremeno obavještavati Ministarstvo kulture o realizaciji aktivnosti i mjera sa finansijskim pokazateljima od strane svih nosioca aktivnosti utvrđenih Akcionim planom.

3. IZVJEŠTAJ O IMPLEMENTACIJI MENADŽMENT PLANA UTVRĐENJA BESAC

Vlada Crne Gore je Zaključkom broj, 07-71 od 27. januara 2017. godine, na prijedlog Ministarstva kulture, donijela Menadžment plan Utvrđenja Besac.

Menadžment plan kao strateški dokument za dugoročno upravljanje, daje sveobuhvatan osvrt na istorijat, opis i stanje kulturnog dobra, Utvrđenje Besac. Njime su definisane vrijednosti lokaliteta, u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, prepoznati potencijali koje kulturno dobro ima, te sagledani potencijalni rizici koji prijete njegovom daljem razvoju i održavanju. Dokument, namijenjen njegovom upravljaču, ali i lokalnoj zajednici, sublimira nalaze planskih dokumenata, strategija, studija i elaborata, u okviru kojih je prepoznato Utvrđenje Besac. Od posebnog značaja je definisanje vizije lokaliteta, koja je utvrđena u skladu sa potrebama lokalne zajednice, a iz koje proizilazi Akcioni plan Menadžment plana za period od 2017 – 2022. godina, sa jasno preciziranim indikatorima, na osnovu kojih će biti praćena valorizacija Utvrđenja, za potrebe održivog razvoja i unaprjeđenja kulturnog turizma.

Restauracija Utvrđenje Besac sprovedena je uz finansijsku pomoć Evropske Unije, u periodu od 2013. do 2016. godine, kroz višekorisnički IPA projekat, „Restauracija Utvrđenja Besac u Virpazaru“ (I faza) i kroz realizaciju IPA projekta, “Održivo upravljanje turizmom u okviru Jadranskog nasljeđa – HERA” (II faza).

Menadžment planom Utvrđenja Besac prepoznato je šest ključnih ciljeva za upotrebu, zaštitu, planiranje i upravljanje, čija realizacija doprinosi boljoj valorizaciji i stavljanju u funkciju lokaliteta, a sa ciljem razvoja kulturnog turizma i doprinosa lokalnoj zajednici. Navedeni ciljevi odnose na na sljedeće oblasti:

1. Upravljanje i organizacija
2. Saradnja sa partnerima
3. Finansiranje
4. Namjena i korišćenje
5. Zaštita, održavanje i infrastruktura
6. Marketing i promocija

Implementacija Menadžment plana obezbjeđuje se godišnjom analizom podataka o realizovanim aktivnostima predviđenim Akcionim planom, u formi Izvještaja, koji se dostavlja Vladi Crne Gore na razmatranje i usvajanje.

3.1. CILJ IZVJEŠTAJA

Cilj ovog Izvještaja je da:

- Prikaže realizovane aktivnosti i aktivnosti koje su u toku, kao i njihove nosioce utvrđene Akcionim planom za implementaciju Menadžment plana;
- Prikaže ocjenu stanja i nivo implementacije aktivnosti predviđenih Menadžment planom;
- Predloži Vladi određene mjere i aktivnosti u cilju poboljšanja dinamike realizacije Menadžment plana.

3.2. REALIZOVANE AKTIVNOSTI

Menadžment planom, Utvrđenja Besac predviđene su dvije faze u implementaciji aktivnosti planiranih Akcionim planom. Prva faza podrazumijeva aktivnosti koje prethode opremanju i stavljanju objekta u punu funkciju i njihova realizacija, koja je planirana do kraja 2017. ili početka 2018. godine. Realizacija druge faze, predviđena je nakon opremanja i stavljanja u punu funkciju objekta.

Shodno navedenom, tokom 2017. godine, sprovedene su sljedeće aktivnosti, a u skladu sa ciljevima definisanim Akcionim planom Menadžment plana:

3.2.1. Upravljanje i organizacija

Ugovorom broj 031-148 od 13.02.2014. godine Opština Bar je, kao vlasnik Utvrđenja Besac, isti ustupila na korišćenje i održavanje JP Kulturni centar Bar. Cijeneći da je jedan od osnovnih upravljačkih mehanizama Utvrđenja, predviđen Menadžment planom, osnivanje Savjeta/Odbora za njegovo upravljanje, JP Kulturni centar Bar je, kroz koordinaciju sa relevantnim subjektima na lokalnom i nacionalnom nivou formirao Savjet, sa sljedećim članovima:

1. mr Olivera Vidaković, Opština Bar
2. Jelena Todorović, samostalni savjetnik za obrazovanje i kulturu, Sekreterijat za opštu upravu SO Bar
3. mr Nikoleta Nikčević, Turistička organizacija Bar
4. Draginja Radonjić, viši kustos Zavičajnog muzeja Bar, JP Kulturni centar Bar
5. Đuro Pejović, MZ Virpazar
6. mr Aleksandar Dajković, generalni direktor Direktorata za kulturnu baštinu Ministarstva kulture
7. Anka Kujović, savjetnica u Direkciji za posebne oblike turizma i turističku infrastrukturu, Ministarstvo održivog razvoja i turizma
8. Radmila Adžić, stručni saradnik za kulturno-istorijsko nasljeđe, JP Nacionalni parkovi Crne Gore

Sa ciljem jačanja kapaciteta za upravljanje Utvrđenjem Besac, predstavnici Ministarstva kulture, Kulturnog centra Bar, Opštine Bar i Turističke organizacije Bar učestvovali su na radionici, pod nazivom, “Interpretacija kulturno – istorijskog nasljeđa”, koja je imala je za cilj da predstavi teme, pojam i svrhu interpretacije kulturno – istorijskog nasljeđa, na primjeru Utvrđenja Besac. Radionica je održana 03.04.2017. godine u prostorijama Kulturnog centra Bar, kao jedna od aktivnosti predviđenih IPA projektom “Održivo upravljanje turizmom u okviru Jadranskog nasljeđa – HERA”, u okviru kojeg je Utvrđenje Besac restaurirano.

3.2.2. Saradnja sa partnerima

Intersektorsko povezivanje i saradnja sa zainteresovanim partnerima lokalnog, nacionalnog i nevladinog sektora, ostvarena je kroz uključivanje Utvrđenja Besac u postojeće i nove manifestacije iz oblasti kulture. Tako su na Utvrđenju realizovani sljedeći programi:

- II Festival Virski, od 10. do 22. juna 2016. godine, u okviru kojeg je na Utvrđenju Besac realizovana izložba pod nazivom „Rekvijem za Đorđija Crnčevića“;
- I Besac fest, održan od 2. septembra do 1. oktobra 2016. godine, u okviru kojeg su na Utvrđenju prikazani dokumentarni filmovi, autora, Danila Marunovića „Preludijum za snajper“ i Dušana Vulekovića „Transformersi“, a organizovano je i književno veče, Daše Drnić, kao i koncerti grupe, “Bambi molester“ i džez koncert grupe „Chui jazz sastav“;
- XXX Barski ljetopis, u okviru kojeg je na Utvrđenju Besac 12. jula 2017. godine realizovan multimedijalni projekat „O Njegošu i Lubardi“, autora Miluna Lutovca i Petra Vujoševića;
- Međunarodna manifestacija, Dani evropske baštine, organizovana je od 25. do 30. septembra 2017. godine, sa temom “Kulturna i prirodna baština – pejzaž mogućnosti”, u okviru koje je Utvrđenje Besac prezentovano kao jedna od tačaka kulturne rute, “Između dvije čarobne obale”, realizovana 27. septembra 2017. godine. Pored navedenog, 29. septembra 2017. godine, Utvrđenje su posjetili učesnici programa, “Skadarsko jezero - jedan pogled”, u organizaciji NVO Zona kulture i Marsala doo, a sa ciljem upoznavanja resursa Skadarskog jezera kroz održivi diskurs;
- Festival vina i ukljeve, u periodu od 23. do 24. decembra 2017. godine.

3.2.3. Finansiranje

Na prijedlog predstavnika Stalne misije Crne Gore pri EU u Briselu, Ministarstvo održivog razvoja i turizma i Ministarstvo kulture su pokrenuli projekat pod nazivom, „Ekonomska i reputaciona valorizacija kulturnog nasljeđa Crne Gore“, čiji je cilj da se bogato kulturno nasljeđe Crne Gore iskoristi kao resurs za ostvarenje ekonomskog razvoja i unaprijeđenje međunarodnog imidža zemlje, kako u smislu turističke valorizacije kulturnih dobara, tako i u smislu širenja kulturne ponude kroz razvoj domaće kulturne i kreativne industrije. Projekat je rezultirao donošenjem Izvještaja nakon posjete eksperata Crnoj Gori, u periodu od 20. do 24. juna i od 24. do 25. decembra 2016. godinu, u koji su pored Starog grada Bara, Zatvora u Kotoru i Tvrđave Španjole u Heceg Novom, uvrštena i tri lokaliteta na Skadarskom jezeru Vranjina, Lesendro i Besac, a cijeneći da isti imaju izuzetan potencijal za razvoj kulturnog turizma na održivoj osnovi. Navedeno predstavlja dobru polaznu osnovu za

dalja finansiranja valorizacije Utvrđenja Besac iz međunarodnih fondova, a u skladu sa aktivnostima predviđenim Akcionim planom Menadžment plana.

3.2.4. Namjena i korišćenje

Sa ciljem definisanja modela korišćenja i koncepta muzejske postavke u okviru Utvrđenja Besac, JP Nacionalni parkovi Crne Gore i JP Zavičajni muzej Bar su razmatrali mogućnost postavljanja izložbe, pod nazivom, "Plovidba i ribolov na Skadarskom jezeru" u okviru Utvrđenja. Izložba sadrži 40 predmeta, koji su služili za plovidbu, 35 predmeta za ribolov i 30 informativnih tabli sa podacima o ribarskoj tradiciji na Skadarskom jezeru. Dalje aktivnosti na realizaciji navedenog biće nastavljene nakon što se steknu uslovi za opremanje lokaliteta i nakon tehničkog prijema.

3.2.5. Zaštita, održavanje i infrastruktura

Jedan od osnovnih uslova u postupku korišćenja i dalje valorizacije Utvrđenja Besac je sprovođenje procedure tehničkog prijema izvedenih radova, koju je započela Opština Bar u svojstvu vlasnika. Prva kontrola izvedenih radova izvršena je od strane imenovane Komisije za tehnički pregled izvedenih radova, nakon koje je sačinjen preliminarni Izvještaj, po kojem su postupili investitor, izvođač i stručni nadzor. Postupak je u fazi pripreme Konačnog izvještaja, nakon kojeg će se stvoriti uslovi za stavljanje objekta u funkciju.

3.2.6. Marketing i promocija

Utvrđenje Besac je, u skladu sa ciljevima definisanim Menadžment planom, uvršteno u turističku i kulturnu ponudu Virpazara i Opštine Bar. Svi objekti u okviru kompleksa dostupni su posjetiocima, a zaposlena su dva lica. Pripremljen je i promotivni flajer sa informacijama o kulturnom dobru, koji se posjetiocima dijeli uz kupljenu kartu. U periodu od 1. januara do 30. novembra 2017. godine, Utvrđenje Besac je posjetilo 8.936 posjetilaca.

Ministarstvo kulture je 28. februara 2017. godine u Podgorici organizovalo promociju publikacije, koju je i pripremila, pod nazivom, "Potencijali kulturne baštine Crne Gore - ekonomska valorizacija", u okviru koje je prezentovan projekat restauracije Utvrđenja Besac, kao uspješan primjer ulaganja u kulturnu baštinu sa ciljem održivog razvoja kulturnog turizma.

Turistička organizacija Bar Utvrđenje Besac promovise putem svog veb sajta, ali i kroz sljedeće publikacije: fotomonografiju „Na dvije čarobne obale“, kataloge „Dobrodošli“, „Kultura, atrakcija, legende“, i putem mape panoramske rute „Između dvije čarobne obale“. Tokom 2017. godine, organizovane su grupne posjete Utvrđenju Besac, u okviru panoramske rute „Između dvije čarobne obale“ realizovane 18. maja 2017. godine (u okviru promocije rute medijima i drugim relevantnim sektorima), 27. septembra 2017. godine (u okviru Svjetskog dana turizma, kada su Besac posjetili učenici srednje ekonomsko – ugostiteljske škole iz Bara) i 27. oktobra 2017. godine (u okviru III Turističkog foruma održanog u Petrovcu).

3.3. OCJENA STANJA I PRIJEDLOG MJERA

Nakon godinu dana od usvajanja Menadžment plana, može se zaključiti da je njegova implementacija, u odnosu na aktivnosti i rokove prepoznate Akcionim planom bila na zadovoljavajućem nivou. Uprkos navedenom, a shodno utvrđenim aktivnostima iz Akcionog

plana Menadžment plana i radi blagovremene realizacije predviđenih mjera sa ciljem stavljanja objekta u funkciju, neophodna je realizacija sljedećih mjera:

1. Finalizovanje tehničkog prijema i otklanjanje nedostataka, koji se u prvom redu odnose na prodor vlage u objektu
2. Jačanje uloge Savjeta, kao upravljačkog tijela, a kroz organizovanje sjednica i praćenje implementacije Akcionog plana Menadžment plana
3. Definisanje modela korišćenja i koncepta muzejske postavke u okviru Utvrđenja Besac
4. Povećanje broja manifestacija i programa iz oblasti kulture koji se realizuju na Utvrđenju Besac